

ОСОБИСТІТЬ

Вілен ГОРСЬКИЙ

ФІЛОСОФІЯ ЯК СМИСЛОТВОРЧІСТЬ ЖИТТЯ (До ювілею Сергія Кримського)

Серед подій у житті філософської громадськості Києва, що відбулися впродовж 2000 року, безумовно однією з помітних було відзначення 70-річного ювілею Сергія Кримського – особистості добре знаної і шанованої у середовищі інтелектуалів не лише України, але й далеко за її межами. Святкування відбувалося згідно з усталеною традицією. Не було жодного вільного місця у великій залі Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України, в стінах якого розпочинався в 1953 році творчий шлях Сергія Кримського, вірність якому зберігає він і понині. Ювіляра ледь видно було з-за гори привітальних адрес та квітів, що їх дарували йому. Промовці говорили різне. Але всіх, хто виступав, єднало визначення неординарності героя зібрання, “ненормальності” в тому високому сенсі, що характеризує справді творчу особистість, яка не вміщується в будь-які усталені норми, яка діє на межі можливого, виразно прагнучи до подолання встановлених кордонів.

Таким, як згадували його колишні однокурсники, він був у роки навчання на філософському факультеті Київського університету ім. Т.Г. Шевченка, заживши серед студентів славу як той, що до вступу на факультет прочитав “усього Гегеля”. Погодьтеся, що таких не багато й серед покоління нинішніх студентів. Але йшлося про роки, коли взагалі заведено було вчити діалектику “не за Гегелем”, обмежуючись, здебільшого, розділом “Про діалектичний та історичний матеріалізм” в короткому курсі “Історії ВКП(б)”, а для найзавзятіших – “Філософськими зошитами” В.І.Леніна, де цитати з Гегеля та окремих інших класиків світової філософії супроводжували глибокодумні ремарки на зразок “сволочь идеалистическая”.

Таким “поза межовим” лишався Сергій Кримський і в стінах Інституту філософії, де, не обмежуючись плідною діяльністю в колі репрезентантів школи П.В. Копніна, зосереджених на розробці проблем логіки та методології науки, він активно займався

дослідженням питань і філософії культури, й історії філософії, соціальної філософії тощо.

Не зрадив собі Сергій Кримський і під час ювілею. Якщо, зазвичай, цей день позначений врученням дарунків, які шанувальники підносять ювілярові, то цього разу найвагомим був дар, що його приготував нам сам ювіляр. Йдеться про видану завдяки сприянню видавництва “Курс” монографію Сергія Кримського “Философия как путь человечности и надежды”. Книга певним чином підсумовує пройдений шлях у філософії і в цьому сенсі вона носить виразно особистісний характер, демонструючи органічну належність її автора до тієї традиції в європейській філософії, що так яскраво була репрезентована у вітчизняній культурі.

Із часів Київської Русі – доби, яку Сергій Кримський добре знає й до якої часто звергається у своїх публікаціях, усталилось розуміння філософа як “любомудра”, що не лише виявляє здатність до осягнення істини, а й, передусім, будує власне життя відповідно до цієї істини. Філософія в цьому сенсі й виступає як глибоко інтимний шлях осягнення цінності й смислу життя відповідно до власного єства. Саме такий підхід до розуміння філософії й стверджується в монографії Сергія Кримського.

Шлях від пріоритетної спрямованості філософського дискурсу на проблеми методу пізнання, яким визначено було ранній етап творчості Сергія Кримського, до обґрунтування погляду на філософію як на “осягнення шляху людини в душі, долі і надії”, який стверджує щойно видана праця, – це не лише підсумок індивідуальної творчої еволюції автора. Суттєвим чином він відтворює ті кардинальні зміни, що характеризують глобальний процес розвитку філософії. На межі тисячоліть особливо відчутною стає вичерпаність можливостей методологоцентризму і нагальна потреба переорієнтації предмета філософії на “сенсожиттєве усвідомлення сутнього”.

Власне обґрунтуванню такого нестандартного розуміння філософії як “смыслотворчості життя” й присвячено книгу.

Перший розділ її “Гнозис людського шляху” обґрунтовує необхідність розширення погляду на пізнання, що в класичній новоевропейській традиції обмежувався аналізом сцієнтистського аспекту, підходом екзистенційним. У цьому сенсі пізнавальна діяльність розуміється не лише як шлях до відкриття об’єктивної істини, незалежної від людини і людства, а як подія самоідентифікації людини, не лише як акт відкриття істини, а, переживання усвідомлення її.

З огляду на таке розуміння, Сергій Кримський обґрунтовує необхідності суттєвого перелаштування предметного поля філософії,

в центрі уваги якої виявляється не обговорення проблем первинності чи вторинності матерії і духу, а “ціннісно-смысловий Універсум”.

Такий підхід дозволяє авторові актуалізувати велике коло кардинальних філософських проблем, що донині перебували на периферії дослідницького інтересу. Ці проблеми передусім пов’язані з розумінням особистості як уособлення світового процесу, проблемою долі, духовності, аналізом таких феноменів духовно-практичного освоєння світу як семіозис, міф, етос, мистецтво, мудрість. Okремо розглядається філософсько-світоглядний статус розуміння, принципів класичної раціональності, специфічних процедур інтерпретації. Розуміння філософії як смислотворчості життя, зміна у цьому зв’язку підходу до пізнавального процесу, що здійснюється не абстрактним суб’єктом, який протистоїть об’єкту, а реальним представником світу, що досягається, зумовлює особливу вагу в пізнавальному процесі врахування особливостей культури як сфери опредмечування сутнісних сил людини.

Тому-то другий розділ книги спеціально присвячено аналізу комплексу проблем, пов’язаних із визначенням культурних горизонтів пізнання. Відкривається розділ всебічним розглядом поняття культури як світу людини. У подальшому окремо аналізуються архетипи, що утворюють глибинний ґрунт, який визначає напрямок і особливості перебігу пізнавального процесу й результатів пізнавальної діяльності. Враховуючи вже обґрунтоване розуміння обмеженості класичної новоевропейської гносеології як лише одного з можливих варіантів теорії пізнання, що спирається на певну модель культурно-історичної системи пізнання, автор розглядає багатоманіття такого типу моделей і образів пізнання, кожна з яких відіграла провідну роль на певному історичному етапі.

Погляд на характер пізнання в контексті культури дав можливість предметом самостійного аналізу в книзі зробити розуміння пізнавальної діяльності як драми ідей і долі – теми вкрай важливої і такої, що в межах теорії пізнання або взагалі ігнорувалась чи, в кращому випадку, перебувала на далекій периферії її дослідницького інтересу. Теж саме можна сказати й про розгляд іконічного способу пізнання, яким завершується другий розділ. Автор тут не обмежується аналізом ікони як специфічного явища європейської духовності, а суттєво розширює його, розглядаючи як умову сходження в процесі пізнавальної діяльності до Абсолюту. Такий підхід дозволяє подолати традиційне для новоевропейської філософії розуміння пізнання як засобу одержання практично значущих результатів. Усупереч

абсолютизації прагматичної функції пізнання Сергій Кримський обґрунтовує підхід, що спирається на розуміння “шляху подолання кінечності людського існування, намагнічування його вічністю, величчю справжніх звершень Духу, безумовністю результатів утвердження Істини, Добра, Краси, тобто духовної функції пізнання”. (с. 251-252).

Тим-то логічним стає гасло третього розділу, що завершує книгу, – “Біля порогу вічності”. Тут, з огляду на вихідні засади, на яких ґрунтується підхід до філософії як усвідомлення світожиттєвих підстав сутнісного, обґрунтовується неординарний підхід до історії як не лише того, що минає, а й того, що із плином часу виявляє присутність вічного, що не підвладне руйнуванню.

“Сучасний досвід, – резюмує Сергій Кримський, – переконує в тому, що головні цінності історії складає не те, що змінюється в горнилі соціально-економічного руху, а інваріанти історичної діяльності, те, що зберігається, хоча й може збагачуватися в цьому процесі. Тому питання зараз ставиться не про те, як змінити людину, а відносно того, як, згідно з формулюванням А. Печчеї, жити, не гублячи самого себе, як жити, не гублячи природу, жити, щоб зберегти минуле (традиції і культуру), як жити, щоб не вступати в конфлікт з іншими спільнотами людей?” (280 с.).

Відповіді на ці вкрай актуальні питання повинен шукати кожний, а добрим радником йому стане книга “Філософія як шлях до людяності і надії”.